

Міністерство культури та інформаційної політики України

*Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти*

«СХВАЛЕНО»

Науково-методичною радою
Державного науково-методичного центру
змісту культурно-мистецької освіти
Протокол № 2
від «02» березня 2023 р.

**Типова навчальна програма з навчальної дисципліни
«МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВАЛТОРНА»
середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти
з музичного мистецтва початкового професійного спрямування,
інструментальні класи**

**Київ
2023**

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВАЛТОРНА» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування, інструментальні класи. Київ, 2023. 13 с.

Укладачі: **Шалата І. М.**, заступник директора з навчально-виховної роботи, викладач Калуської дитячої музичної школи (Івано-Франківська обл.), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист; керівник зразкового дитячого духового оркестру «Золоті сурми»;

Гулимчук Я. М., завідувач відділу духових та ударних інструментів, викладач Калуської дитячої музичної школи, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист.

Рецензенти: **Басараб О. В.**, викладач Харківської дитячої музичної школи № 12 ім. К. І. Шульженко, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист;

Ларін Р. В., завідувач відділом духових та ударних інструментів, викладач Шосткинської дитячої школи мистецтв (Сумська обл.), спеціаліст вищої категорії, старший викладач;

Марухно В. С., доцент кафедри мідних духових та ударних інструментів Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, заслужений артист України.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Типова програма з навчальної дисципліни «Музичний інструмент валторна» (далі – типова навчальна програма), розроблена з дотриманням вимог до обсягу та результатів навчання, передбачених «Типовою освітньою програмою середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування, інструментальні класи» (наказ Міністерства культури України від 23.07.2019 р. № 562), містить обсяг та нормативні результати навчання учнів гри на валторні, загальний нормативний зміст, а також окреслює рекомендовані підходи до планування й організації освітнього процесу в класі валторни. Нормативний зміст навчання за типовою навчальною програмою базується на досягненнях вітчизняної школи гри на валторні, надбаннях і традиціях провідних шкіл, методиках сучасної української та інших національних шкіл.

Опанування музичним інструментом валторна рекомендовано починати учням за умови попереднього навчання гри на духових музичних інструментах на елементарному підрівні або з урахуванням потреб та можливостей здобувача старшого віку за умови демонстрації під час вступу відповідних компетентностей елементарного підрівня, необхідних для оволодіння навчальною програмою з музичного інструмента валторна на базовому підрівні. Власною освітньою програмою мистецької школи можуть конкретизуватися або визначатися такі вимоги до вступників.

Типова навчальна програма може бути основою для розроблення викладачем робочої навчальної програми з навчальної дисципліни «Музичний інструмент валторна». У робочій навчальній програмі, розробленій на основі цієї типової навчальної програми, викладач деталізує, конкретизує та адаптує нормативний зміст дисципліни, передбачений типовою навчальною програмою, відповідно до місцевих умов і потреб учня / учениці, визначає організаційні форми проведення та види навчальних занять, комплекс художньо-педагогічних технологій та методів викладання, необхідне методичне забезпечення, форми та засоби контролю якості знань учнів з урахуванням індивідуального підходу. Також викладач може реалізувати власний алгоритм викладання шляхом перерозподілу нормативного змісту навчання та зміни послідовності викладення навчального матеріалу дисципліни за модулями, уточнення додаткових обсягів навчального матеріалу та результатів навчання понад визначених типовою навчальною програмою, використовувати різноманітні традиційні та інноваційні форми та методи навчання.

Мета вивчення дисципліни орієнтована на формування в учнів базових навичок гри на валторні, розвиток рівня музично-виконавської майстерності, розвиток музичного світогляду. Вивчення нормативного змісту типової навчальної програми дасть можливість здобувачеві в подальшому продовжити музичну освіту в закладах фахової передвищої мистецької освіти або на поглибленому підрівні початкової мистецької освіти.

Освітній процес з навчальної дисципліни «Музичний інструмент валторна» здійснюється у формі навчальних занять, заходів поточного та підсумкового контролю. Основною формою навчальних занять є *індивідуальний урок*.

Навчання здійснюється за модулями. Кожен модуль передбачає формування певної частини компетентностей, що стають основою для

подальшого навчання та досягнення нормативних навчальних результатів після завершення опанування типової навчальної програми.

Опанування нормативного змісту навчання за типовою навчальною програмою розраховано на мінімальну нормативну кількість навчальних тижнів – 35 тижнів на рік (без урахування канікулярних періодів) та на мінімальний нормативний обсяг часу на опанування програми, що становить для: 1 та 2 років навчання – 70 год на рік (*2 год на тиждень*); 3 – 5 років навчання – 105 год на рік (*3 год на тиждень*).

З метою реалізації індивідуального підходу до кожного / кожної учня / учениці та відповідно до принципів модульної системи навчання в робочій навчальній програмі рекомендовано на розсуд викладача загальну кількість навчальних годин розподіляти зокрема на: поглиблення та вдосконалення набутих навичок та вмінь учнів шляхом збільшення часу на вивчення окремих модулів у зв'язку з індивідуальною потребою учня / учениці; повторення / закріплення вивченого матеріалу; проведення репетиції та підготовку до контрольних заходів та / або публічних виступів; планування та впровадження інших форм роботи (відвідування культурно-мистецьких заходів, пов'язаних зі змістом мистецької освіти тощо); відпрацювання нормативного змісту навчання через непередбачувані обставини (карантин, хвороба учня / учениці тощо).

Навчальний репертуар з навчальної дисципліни формується викладачем самостійно з урахуванням індивідуальних здібностей та розвитку учнів.

Для моніторингу рівня навчальних досягнень учнів застосовуються форми **поточного та підсумкового** контролю.

Поточний контроль здійснюється під час навчальних занять (поурочний контроль) та за підсумками кожного модуля (модульний контроль). Поточний контроль може здійснюватися у формі контрольних уроків, прослуховувань, заліків. Для систематичного відстеження індивідуального розвитку в процесі навчання рекомендовано один раз на рік як спостереження за навчальним поступом та прогресом учня / учениці проводити поточний контроль у формі технічного заліку. Конкретні форми поточного (поурочного, модульного) контролю визначаються викладачем у робочій навчальній програмі.

Підсумковий річний контроль здійснюється після завершення кожного року навчання, у формі річного *контрольного заходу*, що включає перевірку результатів навчання за типовою навчальною програмою. Наприкінці п'ятого (випускного) року навчання проводиться **підсумковий контроль** за результатами опанування типової навчальної програми у формі **іспиту**.

Програмний навчальний репертуар з навчальної дисципліни «Музичний інструмент валторна» формується викладачем самостійно з урахуванням індивідуальних можливостей учнів. Програму кожного заходу поточного та підсумкового контролю слід komponувати з різнохарактерних та різностильових музичних творів. Рекомендовано включати до програми твори українських композиторів або обробки українського мелосу.

Визначення рівня досягнення учнями результатів навчання середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти передбачає оцінювання через виставлення балів (оцінок) у цифровому (числовому) виразі за поділом на 4 рівні: початковий (1 – 3 бали), середній (4 – 6 балів), достатній (7 – 9 балів), високий (10 – 12 балів). Метою оцінювання є визначення рівня навчальних досягнень учня / учениці в оволодінні змістом, визначеним цією типовою навчальною програмою на кожному з етапів навчання (*додаток*).

НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ, ОБСЯГ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Перший рік навчання. Завдання: удосконалення техніки виконання штрихів *detache* та *legato*, розширення звукового діапазону; формування якісного звуковидобування, атаки звуку та розвиток виконавської витривалості.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 1	<p>Удосконалення роботи виконавського апарату. Техніка виконання штрихів <i>detache</i>, <i>legato</i> під час опрацювання гам До- мажор, ля-мінор, Соль-мажор та п'єс.</p> <p>Розвиток виконавської витривалості, розширення звукового діапазону.</p> <p>Удосконалення техніки звукоутворення: атака звуку, його протяжність та тембральні якості.</p>	32	<p>Відтворює штрихи <i>detache</i>, <i>legato</i> та комбіновані четвертними, восьмими тривалостями, у повільному темпі в гамах До-мажор, Соль-мажор, ля-мінор (три види), п'єсах різного характеру. Прагне досягти виконання на інструменті природним, незатиснутим ігровим апаратом.</p> <p>Демонструє витривалість під час виконання технічного та художнього музичного матеріалу. Поступово розширює діапазон звукоряду, яким володіє.</p> <p>Володіє твердою атакою звуку, рівномірним диханням та м'яким тембром. Слухом контролює якість звуку.</p>
Модуль 2	<p>Удосконалення роботи виконавського апарату. Техніка виконання штрихів <i>detache</i>, <i>legato</i> під час опрацювання гам Сі бемоль-мажор, соль-мінор, Фа-мажор та п'єс.</p> <p>Якість поєднання звуків у музичній фразі, чистота інтонування інтервалів м.2, в.2, м3, в3.</p>	38	<p>Відтворює штрихи <i>detache</i>, <i>legato</i> та комбіновані четвертними, восьмими, шістнадцятими тривалостями в повільному темпі в гамах Сі бемоль-мажор, соль-мінор, Фа-мажор, п'єсах різного характеру.</p> <p>Прагне досягти виконання природним, незатиснутим ігровим апаратом.</p> <p>Вміє плавно переходити від одного звуку до іншого (без призвуків) під час виконання секунд та терцій. Уявляє звучання наступної ноти для забезпечення точного інтонування.</p>

	Засоби музичної виразності та їх практичне застосування. Розвиток навичок читання нот з листа.		Гнучко веде мелодію, відтворює ритм, володіє різною силою звуку, прагне сформувати красиве забарвлення звуку. Читає з листа невеликі твори (з попереднім стислим музично-теоретичним аналізом твору).
Всього годин у навчальному році:		70	

Протягом першого року навчання учень / учениця опановує: гами До-мажор, ля-мінор, Соль-мажор, Фа-мажор, Сі бемоль-мажор, соль-мінор; 6 – 8 етюдів на різні види техніки, 6 – 8 різнохарактерних п'єс у доступному діапазоні.

На підсумковому річному контрольному заході після 2 модуля учень / учениця виконує: 2 різнохарактерні п'єси напам'ять.

Під час виконання програми підсумкового контролю учень / учениця:

- володіє штрихами *detache* та *legato*;
- демонструє навички фразування, інтонування секунд та терцій;
- втілює характер, стиль музики, застосовуючи опановані засоби виразності.

Другий рік навчання. Завдання: опанування техніки виконання штриха *staccato*, подальше розширення звукового діапазону; робота над якістю виконання інтервалів ч. 4 та ч. 5, опрацювання виконавського дихання, фразування, динаміки, виразності втілення образного змісту.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 3	Удосконалення роботи виконавського апарату. Техніка виконання штрихів <i>detache</i> , <i>legato</i> під час опрацювання гам Сі бемоль-мажор, Фа-мажор та п'єс. Виконання інтервалу ч. 4. Звуковедення, дихання, фразування.	32	Відтворює штрихи <i>detache</i> , <i>legato</i> та комбіновані четвертними та восьмими тривалостями, у помірному темпі у гамах Сі бемоль-мажор, соль-мінор, Фа-мажор, п'єсах різного характеру. Прагне досягти виконання природним, незатиснутим ігровим апаратом. Виконує інтервал ч. 4 вгору та вниз від звуку, дотримуючись чистоти інтонування. Володіє рівномірним диханням, якісним звуковеденням, розуміє логіку розвитку музичної фрази.

<p>Модуль 4</p>	<p>Удосконалення роботи виконавського апарату. Подальша робота над штрихами <i>detache</i> та <i>legato</i>. Ознайомлення з технікою виконання штриха <i>staccato</i> під час опрацювання гам Ре-мажор, мі-мінор та п'єс.</p> <p>Виконання інтервалу ч. 5</p> <p>Розвиток навичок гри в супроводі фортепіано (чи інших інструментів).</p> <p>Подальший розвиток читання нот з листа.</p>	<p>38</p>	<p>Відтворює штрихи <i>staccato</i>, <i>detache</i> та <i>legato</i> четвертними та восьмими тривалостями, у помірному темпі у гамах Ре-мажор, мі-мінор (всі види мінору). Прагне досягти виконання природним, незатиснутим ігровим апаратом.</p> <p>Виконує інтервал ч. 5 вгору та вниз від звуку, дотримуючись чистоти інтонування.</p> <p>Слухає партію фортепіано (чи іншого інструмента, з яким музикує), контролюючи баланс звучання.</p> <p>Читає з листа невеликі твори, застосовуючи опановані раніше прийоми гри.</p>
<p>Всього годин у навчальному році:</p>		<p>70</p>	

Протягом другого року навчання учень / учениця опанує: гами Ре-мажор, мі-мінор, Фа-мажор, Сі бемоль-мажор; 8 – 10 етюдів на різні види техніки; 6 – 8 різнохарактерних п'єс.

На підсумковому річному контрольному заході після 4 модуля учень / учениця виконує: 2 різнохарактерні п'єси напам'ять.

Під час виконання програми підсумкового контролю учень / учениця:

- володіє штрихом *staccato*;
- демонструє якість виконання інтервалів ч. 4 та ч. 5;
- розкриває музичні образи шляхом застосування опанованих штрихів та динамічних відтінків.

Третій рік навчання. Завдання: розширення верхньої межі діапазону; ознайомлення з технікою виконання штриха *marcato*, виконанням пунктирного ритму та тріолей; робота над якістю виконання інтервалів м. 6, в. 6, м. 7, в. 7, ч. 8; опанування розмірів 6/8, 9/8; розвиток навичок самостійного настроювання інструмента; розвиток розуміння, відчуття та втілення цілісності музичного твору.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
<p>Модуль 5</p>	<p>Удосконалення роботи виконавського апарату. Техніка виконання штрихів <i>detache</i>, <i>legato</i>, <i>staccato</i> під час</p>	<p>48</p>	<p>Відтворює штрихи <i>detache</i>, <i>legato</i>, <i>staccato</i> четвертними, восьмими та шістнадцятими</p>

	<p>опрацювання двохоктавних гам Ре-мажор / мі-мінор / Мі бемоль-мажор тощо, арпеджіо тризвуків та комплексу вправ.</p> <p>Подальше розширення звукового діапазону. Техніка виконання штриха <i>marcato</i>.</p> <p>Опрацювання технічних труднощів виконання у творах та / або оркестрових партіях (для шкіл, де є духові оркестри).</p> <p>Ознайомлення з технікою виконання пунктирного ритму та тріолей.</p> <p>Виконання інтервалів м. 6, в. 6, м. 7, в. 7, ч. 8.</p> <p>Інтонаційна культура та навички самостійного настроювання інструмента.</p>		<p>тривалостями, у помірному темпі у гамах Ре-мажор / мі-мінор / Мі бемоль-мажор тощо у дві октави, арпеджіо тонічного тризвуку.</p> <p>Демонструє володіння більшим діапазоном звуків. Володіє технікою виконання штриха <i>marcato</i>, дотримуючись твердої атаки звуку.</p> <p>Виконує технічно складні епізоди творів, демонструючи чистоту інтонації, точний ритмічний малюнок та метр.</p> <p>Відтворює пунктирний ритм та тріолі, дотримуючись чіткої атаки звуку, співвідношення тривалостей.</p> <p>Грає інтервали: сексти, септими та октави, дотримуючись чистоти інтонації.</p> <p>Чисто інтонує на інструменті, самостійно виправляє інтонаційні помилки. Володіє початковими навичками настроювання інструмента.</p>
<p>Модуль 6</p>	<p>Удосконалення роботи виконавського апарату. Техніка виконання штрихів <i>detache, legato, marcato, staccato</i> під час опрацювання двохоктавних гам До-мажор, Ре-мажор, мі-мінор тощо, арпеджіо акордів.</p>	<p>57</p>	<p>Відтворює штрихи <i>detache, legato, marcato, staccato</i> четвертними, восьмими та шістнадцятими тривалостями, у помірному темпі у гамах До-мажор, Ре-мажор, мі-мінор тощо у дві октави. Грає арпеджіо тонічного тризвуку, домінантового септакорду, зменшеного септакорду VII ступеню четвертними та восьмими тривалостями.</p>

	Розміри 6/8, 9/8.		Знає розмір 3/8 як складову складних розмірів 6/8, 9/8. Виконує у них вправи та етюди. Відчуває сильну, відносно сильну та слабкі долі. Дотримується метроритмічної рівності, відчуває пульсацію восьмими тривалостями.
	Вдосконалення та активізація музичного мислення, відчуття цілісності музичного твору під час роботи над окремими його частинами.		Працює над окремими частинами творів для подальшого їх виконання з цілісним сприйняттям, у відповідному стилі та характері.
	Психологічна підготовка до виступу, виховання сценічної витримки.		Має відчуття сценічної культури, вміє володіти собою на сцені.
Всього годин у навчальному році:		105	

Протягом третього року навчання учень / учениця опановує: мажорні та мінорні гами у дві октави до двох знаків включно, вправи на розвиток інтонування різних інтервалів, 6 – 8 етюдів на різні види техніки, 6 – 8 різнохарактерних п'єс.

На підсумковому річному контрольному заході після 6 модуля учень / учениця виконує: 2 різнохарактерні п'єси напам'ять.

Під час виконання програми підсумкового контролю учень / учениця:

- демонструє володіння пунктирним ритмом та тріолями, штрихом *marcato*;
- грає у розмірах 6/8, 9/8;
- демонструє якість виконання інтервалів м. 6, в. 6, м. 7, в. 7, ч. 8;
- втілює цілісність образу музичного твору.

Четвертий рік навчання. Завдання: виховання інтонаційної культури; розвиток техніки виконавського дихання; вдосконалення навичок правильного фразування та застосування засобів агогіки; робота над якістю звуку у творах кантиленного характеру; відпрацювання техніки виконання мелізмів, виконання хроматичної гами.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 7	Удосконалення роботи виконавського апарату. Розвиток техніки шляхом опрацювання штрихів на базі гам та етюдів. Подальше розширення верхньої межі виконавського діапазону	48	Відтворює штрихи <i>detache</i> , <i>legato</i> , <i>marcato</i> , <i>staccato</i> та комбіновані різними тривалостями, у доступно швидкому темпі в гамах. Грає арпеджію тонічного тризвуку, домінантового

	<p>(рекомендовано до «мі» – «фа» другої октави).</p> <p>Мелізми: позначення та техніка виконання.</p> <p>Кантилена: фразування та агогіка як засоби художньої виразності в музичному виконавстві.</p>		<p>септакорду, септакорду VII ступеню з оберненнями (четвертними та восьмими тривалостями, у помірному темпі).</p> <p>Знає як розшифрувати позначення мелізмів та володіє технікою виконання форшлагів, мордентів, трелей, групето.</p> <p>Узгоджує дихання та характер музичної фрази. Виконує кантиленні твори, демонструючи уміння грамотно фразувати, застосовує агогічні прийоми для втілення характеру музики.</p>
Модуль 8	<p>Подальше удосконалення виконавського апарату: штрихова техніка. Звукоутворення у творах різних жанрів.</p> <p>Ознайомлення з технікою виконання «закритих» звуків.</p> <p>Вдосконалення техніки виконання мелізмів.</p> <p>Хроматизм. Хроматична гама.</p> <p>Формування ансамблевого відчуття під час сумісного виконання (дуету) з викладачем.</p> <p>Сценічна культура, виконавська артистичність під час підготовки програми підсумкового контролю.</p>	57	<p>Виконує гами та етюди для вдосконалення техніки виконання рухливої та кантиленної музики. Грає віртуозні музичні твори, контролюючи синхронність роботи пальців та язика. Використовує кисть правої руки для видобування «закритих» звуків, дотримуючись чистоти інтонації та строю.</p> <p>Виконує усі види мелізмів на більш досконалому рівні.</p> <p>Виконує хроматичну гаму та етюди з її використанням у повільному та помірному темпах, слідкуючи за чистотою інтонації.</p> <p>Відчуває ансамбль між двома виконавцями: дотримується однорідного строю, динаміки та фразування.</p> <p>Володіє виконавським диханням, прагне грати рівним, м'яким звуком інструмента під час репетицій програми контрольного заходу.</p>
Всього годин у навчальному році:		105	

Протягом четвертого року навчання учень/учениця опановує: мажорні та мінорні гами в дві октави, 6 – 8 етюдів на розвиток техніки та звуковидобування, 6 – 8 різнохарактерних п'єс.

На підсумковому річному контрольному заході після 8 модуля учень / учениця виконує: 2 різнохарактерні п'єси напам'ять.

Під час виконання програми підсумкового контролю учень / учениця:

- володіє доступним діапазоном інструмента, різноманітними штрихами, технікою виконання мелізмів (форшлаг, мордент, трель, групето);
- грає плавним, м'яким звуком;
- демонструє емоційне виконання кантилени м'яким тембром інструмента.

П'ятий рік навчання. Завдання: удосконалення виконавського апарату: досягнення легкості та невимушеності звучання; подальше розширення верхньої частини діапазону; ознайомлення з твором великої форми (концерт); вдосконалення технічної сторони виконання музичних творів та майстерності в розкритті художнього задуму композитора.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 9	<p>Удосконалення роботи виконавського апарату. Техніка виконання штрихів <i>detache, legato, marcato, staccato</i> під час опрацювання двохоктавних гам Мі бемоль-мажор, до-мінор, арпеджіо акордів. Подальше розширення верхньої межі виконавського діапазону (рекомендовано до «фа» – «соль» другої октави).</p> <p>Удосконалення навичок читання нот з листа.</p> <p>Ознайомлення з твором великої форми (на прикладі концерту).</p>	48	<p>Відтворює штрихи <i>detache, legato, marcato, staccato</i> четвертними, восьмими та шістнадцятими тривалостями, у доступно швидкому темпі у гамах Мі бемоль-мажор, до-мінор у дві октави, арпеджіо тонічного тризвуку, доміантового септакорду, септакорду VII ступеню з оберненнями.</p> <p>Читає ноти з листа, орієнтується в новому нотному тексті. Вміє робити простий аналіз твору (визначає тональність, темп, характер, динаміку, фразування та дихання), що виконується. За потреби, використовує додаткову аплікатуру.</p> <p>Виконує твір великої форми (або його частину), розуміє будову, розкриває його емоційно-смісловий зміст. Має уявлення про каденцію як прояв виконавської майстерності соліста.</p>

	Удосконалення навичок сценічної витримки та артистизму.		Демонструє сценічну витримку та артистизм, втілює характер твору та його драматургію. Знає та демонструє можливості свого інструмента.
Модуль 10	<p>Удосконалення набутих раніше навичок володіння інструментом шляхом опрацювання двохоктавних гам Мі-мажор, до дієз-мінор, арпеджіо акордів, технічних та художніх творів.</p> <p>Драматургія в п'єсах та творах великої форми. Кульмінація в музичному творі.</p> <p>Удосконалення рухливості пальців, синхронність їх роботи з роботою язика. Сценічна культура, виконавська артистичність під час підготовки програми випускного іспиту.</p>	57	<p>Відтворює штрихи <i>detache, legato, marcato, staccato</i> четвертними, восьмими та шістнадцятими тривалостями, у доступно швидкому темпі у гамах Мі-мажор, до дієз-мінор у дві октави, арпеджіо тонічного тризвуку, домінантового септакорду, септакорду VII ступеню з оберненнями. Демонструє координацію пальців та язика. Розуміє драматургію розгортання тематичного матеріалу та втілює це під час виконання творів. Демонструє відчуття ансамблю соліста з концертмейстером.</p> <p>Володіє засобами музичної виразності, зокрема виконавським диханням та відчуттям фрази. Виражає своє розуміння творів під час виконання.</p>
Всього годин у навчальному році:		105	

Протягом п'ятого року навчання учень / учениця опановує: гами Мі бемоль-мажор, до-мінор, Мі-мажор, до дієз-мінор; 6 – 8 етюдів, 6 – 8 різнохарактерних п'єс (з них бажано – 1 твір великої форми або його частину).

Завдання підсумкового контролю: 3 різнохарактерні п'єси (або твір великої форми та п'єсу).

Вимоги до виконання випускної програми: учень / учениця:

- володіє м'яким тембром на інструменті;
- чисто інтонує у всіх регістрах;
- володіє різними строями (F, B) та їх комбінаціями;
- вміє організувати синхронну роботу складових виконавського апарату;
- відтворює авторський задум та відчуває стильові особливості творів;
- вільно почувається на сцені, вміє заволодіти увагою слухачів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Рівні компетенції	Бали	Характеристика навчальних досягнень
Початковий	1 – 3	Правильність та точність відтворення музичного тексту, якість звуковидобування не відповідають програмним вимогам. В учня / учениці не сформована атака звуку, стрій – нестійкий, відсутня цілісність виконання музичного твору.
Середній	4 – 6	У виконанні творів є недоліки: часті зупинки, текстові помилки, не завжди якісне звукоутворення (особливо у верхньому регістрі). Художній задум композитора втілений невиразно.
Достатній	7 – 9	Учень / учениця демонструє необхідні уміння та навички, але з недостатньою технічною вправністю. Можливі порушення метроритму. Є невпевненість під час виконання творів та скутість перед публікою.
Високий	10 – 12	Впевнене та виразне виконання творів, що відповідає програмним вимогам цього етапу навчання. Високий технічний рівень, правильне виконавське дихання, володіння динамічними та агогічними нюансами, багата звукова та штрихова палітра. Наявна артистичність та вміння підпорядкувати засоби музичної виразності стилістичним особливостям конкретного твору.